

OVER HET ONDERSCHIED TUSSEN *DREISSENA* VAN BENEDEN, 1835 EN
MYTILOPSIS CONRAD, 1858

door

F.P. Wesselingh

In Nederland komen twee soorten Dreissenidae voor, die in twee verschillende geslachten worden geplaatst. *Dreissena polymorpha* (Pallas, 1771) is de meest algemeen voorkomende van de twee. Deze soort leeft in het zoete water en tolereert perioden van verhoogde zoutconcentraties. Jaekel (1962) maakt melding van exemplaren uit de Oostzee levend in zoutgehalten tot 4.7 per mil. *D. polymorpha* heeft zich in de 18de eeuw vanuit het gebied rond de Kaspische en Zwarte Zee verspreid over westelijk Europa (Gittenberger et al., in druk). Van *Mytilopsis leucophaeata* (Conrad, 1831) wordt aangenomen dat het een recente immigrant uit het Caraïbisch gebied is. De soort werd voor het eerst begin 1800 in W. Europa waargenomen. *M. leucophaeata* leeft bij voorkeur in zwak brak water, maar is in staat grote wisselingen in zoutgehalten te overleven. *Mytilopsis leucophaeata* stond voorheen ook wel bekend onder de naam *Congerina cochleata* (Kickx, 1835) (Moolenbeek, 1983). Het verschil tussen de twee genera wordt in het algemeen gelegd bij het voorkomen van een apophyse in *Mytilopsis* en het ontbreken ervan in *Dreissena*. De apophyse is een lepelvormig tot driehoekige uitbouw van de schelp onder het umbonale septum (fig.1), die als aanhechtingsplaats van de voorste byssusretractor dient. Voor het overige zijn er bij mijn weten geen andere kenmerken die worden gebruikt om *Dreissena* en *Mytilopsis* te onderscheiden.

Mytilopsis wordt gemeld van Paleogene afzettingen in Zuid Engeland, Oligo-Miocene afzettingen in Frankrijk en Duitsland, en Oligocene-Kwartaire afzettingen uit het Caraïbisch gebied en noordelijk Zuid Amerika (Nuttall, 1990a, 1990b). De huidige verspreiding van *Mytilopsis* is opmerkelijk disjunct: Fiji, India, westelijk Afrika, Caraïbisch gebied en noordwest Europa, en wordt grotendeels toegeschreven aan menselijke introducties (Nuttall, 1990a). In het Neogeen zou *Mytilopsis* in Europa zijn vervangen door *Dreissena*. Het genus *Dreissena*, zoals het nu gebruikt wordt, komt nog voor in Europa en centraal Azië. Echter, Kadolsky (1995) heeft duidelijk aangetoond dat het al dan niet ontbreken van de apophyse geen betrouwbaar karakter is om onderscheid te maken tussen *Dreissena* en *Mytilopsis*. Aangezien zijn bevindingen nauwelijks bekend zijn, en toch van belang voor de Nederlandse situatie, wil ik er op deze plaats aandacht aan besteden. Volgens Kadolsky is het verlies van de apophyse tenminste vier maal onafhankelijk opgetreden in dreissenoidale bivalven in het Pannonien en Pontien (Mioceen) van centraal-oostelijk Europa. Verder geeft Kadolsky het voorbeeld van een Plio-Pleistocene soort uit Anatolië, Turkije, *Dreissena diluvii* (Abich, 1859), waarvan zowel exemplaren met als zonder apophyse bekend zijn.

Kadolsky (1995: 28) bespreekt twee mogelijke oplossingen voor het probleem: (1) alle taxa die tot nog toe tot *Dreissena* en *Mytilopsis* werden gerekend zouden in één genus geplaatst kunnen worden, te weten *Dreissena* (Van Beneden, 1835) of (2) het gebruiken van verschillende (zahlreiche) zeer nauw gedefiniëerde genera, zodanig dat exemplaren met en zonder apophyse niet in één en hetzelfde genus kunnen vallen, met voor elke tak waar sprake is van verlies van de apophyse een aparte genusnaam. Kadolsky geeft de voorkeur aan de eerste oplossing, zolang er geen verdere revisie van de groep wordt ondernomen en andere kenmerken (inclusief anatomische en genetische) geen duidelijk onderscheid tussen *Dreissena* en *Mytilopsis* toestaan.

Dus, te overwegen valt *Mytilopsis leucophaeata* onder te brengen in het geslacht *Dreissena*. Het is evenwel mogelijk dat in de toekomst, op grond van anatomisch en genetisch onderzoek, zal blijken dat het geslacht *Dreissena* in de ruime zin polyfyletisch is. Het moge duidelijk zijn dat hierover nog niet het laatste woord is gezegd.

De plaatsing van *Mytilopsis leucophaeata* in *Dreissena* neemt overigens niet weg dat het hier om een Caraïbische soort gaat. Deze soort stamt mogelijk af van Paleogene taxa die (ook) in Europa voorkwamen, maar in het Tertiair in de Neotropis zijn geëvolueerd.

Met dank aan C.P. Nuttall (BMNH, London, UK), A.J. de Winter (NNM, Leiden, NL) en E.J. Gittenberger (NNM, Leiden, NL) voor discussies rond eerdere versies van het manuscript. D. Kadolsky (Ewell, UK) wordt nadrukkelijk bedankt voor het aanleveren van informatie. Een bijdrage van het Molengraaff-fonds heeft een bezoek aan het BMNH in 1994 mogelijk gemaakt.

Summary

According to Kadolsky (1995) there seems to be no conchological characters that warrant a distinction between *Mytilopsis* and *Dreissena*. It is therefore proposed to assign both Dutch dreissenoid species (viz. *D. polymorpha* and *M. leucophaeata*) to the genus *Dreissena*.

Literatuur

- Gittenberger, E.J. & A.W. Janssen (eds.), in druk. Mollusken uit de binnendijkse wateren van Nederland.
- Jaekel, S., 1962. Ergänzungen und Berichtigungen zum rezenten und quartären Vorkommen der mitteleuropäischen Mollusken. In: A. Zilch & S. Jaekel. Weichtiere-Krebstiere-Tausendfüßler-Mollusken. - Tierwelt Mitteleuropas, 2(1) Ergänzung: 25-294, 9 pl.
- Kadolsky, D., 1995. Stratigraphie und Molluskenfaunen von Landschneckenkalk und Cerithienschichten im Mainzer Becken (Oberoligozän), 2: Revision der aquatischen Mollusken des Landschneckenkalkes. - Arch. Moll. 124 (1/2): 1-55.
- Moolenbeek, R.G., 1983. Wederom een naamsverandering: *Congeria cochleata* wordt *Mytilopsis leucophaeata*. - Corresp.-bl. Ned. Malac. Ver., 213: 1394.
- Nuttall, P., 1990a. A Review of the Tertiary non-marine molluscan faunas of the Pebasian and other inland basins of north-western South America. - Bull. Br. Mus. nat. Hist. (Geol.) 45(2): 165-371.
- Nuttall, P., 1990b. Review of the Cenozoic heterodont bivalve superfamily Dreissenacea - Paleontology, 33 (3): 707-737, 6 pls.



Figuur 1 (Conrad, 1871). Ontsluiting in de noordoever van de Amazone, 2 km stroomafwaarts van Puerto Marino, Amazonas dept., Colombia. Midden-Laet Mioceen, Pebas Formatie. Schaalbalk is 66n millimeter. Afb. F.P. Wesselingh.